

LAVAL A KORMÁNYON

HA LAVAL a francia politikai világban nem is a legnépszerűlenebb egyéniség, de mindenesetre a legnagyobb viták az ő személye körül folynak. Népszerűtlenségével ő maga van a legjobban tisztában, hiszen a versaillesi merénylet, egy évvel ezelőtt, kézzelfoghatóan bebizonyította, hogy elkeseredett ellenségei vannak nemcsak a kommunisták között, hanem a másik póluson: a tűzkeresztesek táborában is. Ilyen feltételek mellett kormányozni nem könnyű dolog, de mintha a nehézségek csak annál jobban csábítanák a politikai világnak ezt az öreg rókáját arra, hogy kezébe vegye a kormányaidat. Márpedig még ellenfelei is, kik pedig szép számmal vannak, kénytelenek elismerni, nem csekély mersz kell ahhoz, hogy a mai időkben valaki Darlan tengernagytól a kormánykerék irányításának nem éppen irigylésre méltó munkáját átvegye...

Ezek után lássuk magát az embert. Körülbelül hatvan évvel ezelőtt született Vichytől 30 km-ré., a Puy de Dôme megyében, az auvergnei Châteldonban, mint egy falusi mészáros gyermeke, Pierre Laval. Ugyanez a Pierre Laval hét évvel ezelőtt leányát, Marie José Lávait férjhez adta Chambrun grófjához, hat millió frank hozománnyal, miután több ízben volt Franciaország miniszterelnöke.

Laval szülei a mészárszéken kívül, még a „posta“ elszállításával is foglalkoztak, hiszen Ris-Châteldon elég messze feküdt a vasúti vonaltól. A „courrier“ az az ócska tragacs volt, mely naponta megfordult az állomás és a falu között, s mikor Laval papa megöregedett, Pierre fiát bízta meg, hogy a postaszákokat ide-oda hordozza, s a postával együtt a nagy marhatagokat, amiket azután a parasztnak kimért. Pierre, kinek már ekkor megvolt az a sajátos külseje, melyért egyes

ellenfelei azt állították, hogy héber származású,¹ jól, de nem sok lelkesedéssel látta el feladatát.

A falusi iskolában tanítói elég értelmesnek tartották arra, hogy folytassa tanulmányait, de erőszakos és korlátolt apja, kinek szüksége volt rá odahaza, ellenállt: sehogyse volt ínyére, hogy fiából urat faragjon. A fiúnak szinte titokban kellett tanulnia, a postakocsira magával vitte iskolakönyveit és a bakon meg a váróteremben tanult, mert a vonat, hál' istennek, sokszor késett erre felé... A ritka tehetségű fiú így tette le az érettségét, szinte teljesen a maga erejéből. És mint Alphonse Daudet „Kis Izé“-jének, Lavalnak is prefektusi állást kellett vállalnia egy internátusban, hogy jogi alapvizsgáját letehesse Párisban, a Place du Panthéoni híres főiskolán.

Mikor „licencié“ lett, Laval beiratkozott az ügyvédi kamarába. Az elkeseredett és véres verejtéssel küzdő fiatalember természetszerűen belevetette magát a forradalmi szocializmus árába, s belépett az S. F. I. O. pártba (Section Française de l'Internationale Ouvrière), melyet akkorában Jaurés vezetett. Itt az érvényesülési kilátások aszerint növekedtek, hogy ki mennyire tud rálicitálni a másokra a véresszájú szónoklásban. Ennek a szélsőbaloldali pártnak a szélsőbaloldalán helyezkedett el Pierre Laval 25 éves korában. Különösen a szabotáló és terrorista sztrájkolóok védelmére specializálta magát és a Palais de Justiceben egész hírnévre tett szert a munkaszabadság elleni merényletek védelmében. Annyira megy a demagógiában és túllicitálásban, hogy végül is magára hívja a vezetők figyelmét és mint a „vörös“ párisi külváros, Aubervilliers képviselője bevonul a Házba, hiszen ezt a párisi külvárost az 1871-iki Commune óta mindig szélső marxista képviselte. Ez pedig 1914 májusában történt, két hónappal Jaurés meggyilkolása előtt...

A háborús ülésszak alatt a szocialista Laval kitanulja mestersége minden csinyját-binyját. Nem játszik elsődrendű szerepet, de *figyeli* az embereket és mint a hal a vízben, úgy érzi magát a csoportok és a folyosók intrikáinak szövevényében. A háború után Laval lelkes híve marad első pártjának. Az 1919. választásokon a marxista listán a párt listavezetője, a Szajna megye negyedik kerületében, olyanokkal együtt, kik életük végéig hithű kommunisták maradtak, mint Vaillant-Couturier, vagy szigorú kollektivisták mint Longuet, Marx unokája. De ezeken a választásokon, melyeknek nevét magyarrá talán „csukaszürke“ választásoknak fordíthatnók (bleu horizon), a győzelem mámorában a marxista pártok meginogtak: a polgárság a vörös rémet, a bolsevista veszedelmet villogtatja meg és győz. A kommunistaelenes pártokból alakult Bloc National propagandát indít, mely a „foga között kést tartó ember“ nevét kapja. Még a vörös külvárosi övezetben is nagy hatást kelt'ez a vértől csöpögő késsel vicsorító ember plakátja. Márpedig rajta ez a felírás volt olvasható: „Ha azt akarjátok, hogy ezek az emberek uralkodjanak rajtunk, szavazzatok Laval—Longuet vörös listájára! Ha nem, szavazzatok a Bloc Nationalra!“ A kitűnő propaganda eredményeképp a nemzeti párti lista abszolút többséggel bejön Saint-Denis—Sceauxban

¹ Pedig semmi valószínűség nincs ebben az állításban. Igaz, hogy sok francia zsidó hord városnevet (Mézières, Metz, Lisbonne stb.), de pl. Gaston Paris nem volt közülük való. És bár Laval Mayenne megye székhelye, a családnév máshonnan is származhatik (v. ö. az ugyanolyan eredetű Lévai, Lavaux, Levaux családneveket). Ami a faji típust illeti, a kormányelnök nem általános francia, sőt nem is általánosan elterjedt auvergnei arc, de ez még nem elég a rosszakaratú állítás alátámasztására. A valóságban Laval ősei parasztok, amilyen messze csak vissza lehet menni. Másrészt Laval arctípusa eléggé elterjedt Chateldonban, ahol a parasztok egymás között házasodnak. A helyi újságok ezt eléggé hangsúlyozzák is, emellett azt a fantasztikus magyarázatot is adják Laval mongolos külsejének magyarázatára, hogy e félreeső fennsíkon valamikor hunok vagy talán szemita arabok húzódtak meg és tartották fenn magukat fajilag mind a mai napig.

míg Pierre Laval kibukik a Házból, bár a megvert pártban egymaga több szavazatot kapott, mint a többi listavezetők együttvéve.

1920 és 1924 között, mint Aubervilliers szocialista maire-je ügyvédi foglalkozása közben készülődik az újabb emelkedésre. A legtöbb szocialista-kommunista városatya bizalmába beférkőzik, tegeződik, sok gulyit hajt fel velük az italmérésekben, Pantinban és Villetteben. Ezzel biztosít magának egyszersmindenkorra jó pajtásokat még azokra az időkre is, amikor már köpenyegét megfordítva, régi barátai szemében veszedelmes lejtőre jut. De azért mégis csak közülük való, régi „camarade“, gondolják és — támogatják. Így járta ki a korcsmai machiavellizmus iskoláját.

Laval politikai revánása az 1924-iki baloldali kartell győzelmével következik be és az 1928-iki választáson folytatódik. A kétszer is megválasztott képviselő, bár megtartja régi szélsőbaloldali kapcsolatait, mindig több vizet önt poharába s vörösborra hígított kadarkává lesz. Még mielőtt kilép az Internationale Ouvrière francia tagozatából, megválasztja magát, 1929-ben, szenátornak, Millerand mérsékelt listájával szemben, aki a szervezett proletárok szemében akkor renegát hírében állott.

Kilenc év van hát előtte és immár nem kell félnie az általános választói jog szeszélyességétől. Levethette álarcát és szakíthatott a baloldallal, melyet 25 éven át lelkesen támogatott. Megtette az első lépést a hatalom felé: immár nem a sztrájkolók és szabotálók ügyvédje volt, hanem az üzletembereké, aki jó drágán tudta megfizettetni jogi és egyéb tanácsait, nem vetve meg egyúttal különböző búsas igazgatótanácsai tandemeket.

Érdemes Laval politikai múltjának eme részleteit megismerni, mert ma már eléggé a homályban vannak. A további fejlődés már külföldön is ismeretes.

Ezek után érthető, ha a zajos politikai múltú Lavalnak annyi híve és annyi ellensége van. Egy pontban azonban mind megegyeznek: abban, hogy nem közönséges ember. Sem filozófiában, sem morális tekintetben, sem vallási kérdésekben nincsenek elvei, nem ragaszkodik semmihez. Éppen ez az ereje, mondják barátai. A látszat ellenére sohasem fog ideológiai harcot kezdeni. Mindig csak a helyzet pillanatnyi adottságai ihletik s szónoki készsége mindig megtalálja azt a szónoki formulát, a hatásos kifejezést, melyet a zsoldjában álló újságírók falkája szétszór a világ négy iája felé. Ez épp a gyengéje, mondják ellenfelei, mert a politikai becületesség és az egyenes út még mindig a legnagyobb politikai bölcsesség eszközei. És azzal, hogy mindig ravaszkodik, mint valami alvilági Talleyrand, annak diplomáciai stílusa nélkül, vesztébe rohan. Van stílusa, mondják hívei, csakhogy ma nem a rizsporos, a szalondiplomácia korában élünk. Ami parasztos és közönséges van benne, az csak javára válik országának olyan időben, mikor mind jobban a nemzeti forradalmak és a proletárdiktatúra élet-halálharcába kerülünk s amikor a tömegekhez nemcsak népies, de alacsony hangon kell beszélni. Az a baja, mondják mások, hogy Talleyrandnak képzeli magát. A skrupulushiány még nem bizonyítja, hogy megvan benne az autuni püspök tehetsége és önuralma is: ez tünt ki miniszteri múltjából is, mihelyt a külpolitika kényes kérdéseire kezdett nyúlni.

Mire céloznak, tudjuk. De az átlagfrancia különféleképpen itéli meg Laval gesztusait. 1931 őszén Pierre Laval elmegy Berlinbe az elöregedett és kifáradt Briandnal békezarándoknak és viszi az olajágat Brüning kancellárnak, ki az akkor összeomlott és nagy nehézségekkel küzdő Németországot vezette. De amikor a legkisebb engedményt kellett tenni a kártérítések dolgában — akkor voltunk a Young-terv válságában — ugyanaz a Laval úgy tett, mintha süket lett volna. 1934-ben Laval a német francia közeledés szükségességéről beszél, sőt még 1935-ben is állandóan Genfben sétál, állandóan Titulescuval és Benessel az oldalán, akik nem valami nagy németbarát hírből állottak. 1935 januárjában Rómában egyezményről tárgyal az olaszokkal, átenged nekik néhány ezer négyszög kilométer sivatagot Tunisz határában, de maliciózus mosoly-

lyal teszi hozzá: „Abesszíniában pedig fehér lapot adunk...” És ugyanaz év októberében kormánya részt vesz a Népszövetség szankciós eljárásában. Sok olasz, mint mondják, máig sem felejtette el ezt neki. Pierre Laval, aki ma fennhangon hirdeti, hogy minden európainak kötelessége a bolsevizmus ellen harcolni, maga is elment 1935-ben Moszkvába, hogy az első francia-szovjet biztonsági szerződésről tárgyaljon. Mindezt ellenségei nagy hűhóval találják fel; nem bízhatnak, mondják, egy ilyen államférfiban. Hívei ellenkezőleg, arra hivatkoznak, hogy éppen egy ilyen, elvekhez nem ragaszkodó ember hajthat igazi hasznot hazájának; Talleyrand sem csinálta különben, őt is gyalázták, s ma a történelem igazságot szolgáltat neki, hisz annyi tekintélyt biztosított országának, mikor azon a ponton volt, hogy mindent elveszítsen...

Kétségtelen, hogy sok francia, aki Franciaországban vegyes érzelmeikkel fogadta Laval kormányra lépését 1940 decemberében, megkönnyebülten sóhajtott fel, mikor 1942 áprilisában megalakította kormányát, mely még ma is uralmon van. Laval nem miniszterelnökhelyettes benne, mint Darlan volt, hanem miniszterelnök, ami azt jelenti, hogy nem Pétain—Laval kabinet, hanem egyszerűen egy Laval-kormány vette kezébe az ország ügyeit.

A különbség elég jelentős. Franciaország, melyet 1940 júliusa óta az államfő kormányzott, mint Németországot a Führer Hindenburg halála után, visszatért az alkotmányos formákhoz, melyek például Olaszországban, Portugáliában, Angliában vagy Törökországban fennállnak, ami persze csak azt jelenti, hogy az államfő és a kormányelnök két különböző személy.

Laval kormányralépésének praktikus következménye volt, hogy Pétain marsall egy kissé csakugyan félreállt az ügyek közvetlen intézésétől. Az államfő most már főleg általános elvek és nagy eszmék kijelentésével foglalkozik, másokra hagyva az alkalmazás felelősségét. Egyszóval a második korszakbeli Pétain nyilatkozatai nem állanak túlságosan messze egy Doumergue vagy egy Albert Lebrun elnöki megnyilvánulásaitól, míg az első korszakbeli Pétain erősen emlékeztet Poincaréra vagy Millerandra, akik szívesen lerázták volna nyakukról a parlament igáját. Az államfő utazásai ritkábbak lettek és kevesebb a sajtóvisszhangjuk is. A 86 éves agg katona most már többet pihenhet, akárcsak valami felelőtlen alkotmányos uralkodó. Szimbolikus, szinte mithikus személyiséget ölt fel. A valóságban Laval kormányoz.

De ő csakugyan elérkezett-e hatalma csúcspontjára? Nem, mert győzelmének mellékzöngéi is voltak. T. i. Laval már nem „dauphin”, nem az államfő trónörököse, mint annak idején, mert Darlan tengernagy az 1941-es alkotmányozó aktus értelmében ma is Pétain hatalmának várományosa, aki az államfő halála esetén parlamenttől vagy szenátustól függetlenül lép a szuverénitás birtokába. És — a katonai erők legmagasabb parancsnoka maradt, ami visszatarthatja Lávait a meggondolatlan lépésektől. Bizonyos, hogy például a flottával is csak Darlan rendelkezik.

A hadsereg ma is a „grande muette” (a nagy néma). Igaz, hogy a fegyverszüneti hadsereg ma csak 100.000 emberből áll. De ez a szám elit-csapatokból tevődik össze és igen modern felszerelése van. Komoly belső konfliktus esetén döntő tényezővé válhat. Darlan pedig keményen tartja a kezében, s a tengeri flottában is szilárd a tekintélye, különösen mióta Weygand eltávolítása után a gyarmatokon is az anyaországi öröknél ötszörié erősebb haderővel rendelkezik.

A kormányból való kilépése óta Darlan népszerűsége nőttön nő, különösen mióta teljes némaságba zárkózik. A hatalom átvételéhez mindenestre megvannak az eszközei. Tudjuk, hogy mint miniszterelnökhelyettes maga is belekóstolt a politikai hatalomba és Huntziger tábornok halála óta

tengerészetügyi és hadügyminiszter is volt. És semmi sem bizonyítja, hogy hatalomátvétel esetén meg is tartja Lávait a francia kormány élén.

Maga Laval különben környezetét egészen kielégítő módon alakította ki. A közvélemény el volt készülve arra, hogy egy Déat—Doriot—Bergery—Luchaire kabineti alakul, kik Vichyt szüntelenül támadták párisi sajtójukban, Laval kormányra lépését követelve.

És íme, mint kormányfő, Laval nem hozzájuk fordult és még kevésbé az Action Française royalistáihoz. Az igazságügyben megtartotta a magyarok előtt ismert, mert erősen magyarbarát tudóst, a minden tekintetben mérsékelt Joseph Barthélemyt. A földművelésügyben és közellátásban mindenki sajnálta Caziót-t, de azért rossz cserét nem csinált a francia közönség, mert Leroy-Ladurie is kitűnő szakember hírében áll s helyét meg is állta, amikor a huhogó baglyok jóslatai ellenére is sikerült áthidalnia a két termés időszakát (az elterjedt új műszó szerint: sikerült a „soudure“). Az új államtitkár rácafolt azokra, akik azt mondták, hogy májustól-augusztusig Franciaországban nem lesz kenyér. Igaz, hogy a napi negyedkilós fejadag a nagy kenyérevő franciának igen szerény mennyiség, különösen akkor, ha minden zsiradék és hús hiányzik, a hal, főzelék, gyümölcs is csak szabálytalanul érkezik a nagyobb városokba. A kenyér minőségé romlott, már az 1941-ikihez képest is, de mégis meg lehet enni. Az átlagfrancia belenyugszik abba, hogy nem lehet máskép... Bridoux tábornok a hadügyben, Jeannequin a repülésnél, Auphand tengernagy a tengerészetben Darlan tengernagy emberei, s így a közvélemény szívesen fogadta őket.

Nagyobb ellenzékre talált Lagardelle kinevezése a munkásügyhöz. Ez a régi Jaurés-hívő utóbb sokat tartózkodott Olaszországban és jól megismerte a fasiszta munkásszervezeteket. Ugyancsak vitatták Dr. Grasset kinevezését a közegészségügybe, nem mintha szakértelmét vonták volna kétségbe, hanem mert Laval házi orvosa és talán mégsem kellene ennyire menni a személyes szimpátiák terén... A közoktatásügyben Abel Bonnard, a költő és akadémikus lépett Carcopino helyébe, pedig adminisztratív képességeinek nem sok jelét adta, míg elődje roppant nagy munkát végzett és a tanítószemélyzet nagy részét sikerült megnyernie az új rezsim részére, ami nem csekély érdem... Még súlyosabb veszteségnek érezte a közvélemény Yves Bouthillier távozását a pénzügyek éléről, ahová még az utolsó Paul Reynaud-kormány állította. Cathala úr, ki helyébe lépett, egészen jelentéktelen ember, volt képviselő s egyetlen érdeme, hogy mindig híven követte Lávait tekervényes útjain...

Ügy mint van, a Laval-kormány nincs minden érdem híján. Csendben dolgozik és csak akkor folyamodik a nyilvánossághoz, ha feltétlen szükséges. Lagardelle marxista származása ellenére is jól ismeri a szociális kérdéseket, és tud életet önteni a Munkatörvény (Charte du Travail) szerveibe, melynek életbe léptetése elég lassan, de biztosan halad. Grasset doktor is elfeledtette némileg kinevezése körülményeit a gyermekvédelemre vonatkozó erélyes intézkedéseivel, mely a francia élet egyik legfájóbb kérdése. A minisztérium Cathala úrtól eltekintve, jól dolgozik és hallgat, ami már nem csekély haladás.

A nagy dolgokban Laval magának tartotta fenn a döntést. Laval kollaboracionista álláspontja közismert, de még azt sem követeli meg munkatársaitól, hogy nézetét e téren teljes mértékben osszák: csak jó szakmunkát követel meg tőlük.

Mik a szándékai? Erre nézve nagyon megoszlanak a vélemények. Még hívei is különbözőképen magyarázzák gesztioját. „Csak hagyjátok dolgozni az Elnököt. Nagy benne a bátorság. Nem törődik népszerűtlenségével és csodákat fog véghez vinni“, mondják és hozzá jelentőségteljesen

hunyorgatnak a szemükkel, mintha azt mondanák: a kétszínűség csodáit... Egyszóval: mindenkit be fog csapni, németeket és olaszokat, angolokat és amerikaiakat, sőt még a bolsevikieket is, kiket 1935-ben annyira megszeretett, A Népszövetségben is rejtelmes arccal kérdezték az emberek annak idején egymás között: Mi a bougnat¹ legújabb trükkje? S közben azt várták, hogy rövidesen Európa, sőt a világ bírása lesz. Titkait persze nem ereszteti a szélnek, mondogatták ...

Más hívei azt mondják, Laval — legalább is félig — őszinte. Csak nem kell mai nyilatkozatait régi nézeteivel egybevetni. Laval mindig köntörfalazik és ha nem járna esze csavaros utakon, nem volna Laval. De anti-bolsevista meggyőződése, angolellessége és óhaja, hogy Franciaország beilleszkedjék az új európai rendbe, őszintének látszik. Tudja, hogy az angoloknál elvesztette a játszmát és hogy azzal vádolják, hogy „Franciaországot hadi arzenállá és élelmiszerraktárrá alakította a német hódítók szolgálatában“ (Times, 1942 április 12). Ezek után nyilvánvaló, hogy a tengely százszázalékos győzelmére tesz. De ha az események változnának, van ő olyan agyafűrt, hogy köpenyeget forgat, nagyobb fáradságába nem kerül.

Hogy ellenségei miket szórnak a fejére, azt fölösleges itt elismételni, mindenki kitalálhatja. A hazaárulás vádja a legkisebb közöttük.

A két szempont között áll a józan eszű átlagfrancia, aki körülbelül így okoskodik: „Laval talán a szükséges rossz... Ha Pétain marsall — kissé kényszerűségből is — deignálta, mégis mögötte áll és fedezi most. Ítéljük meg tettei szerint és ne a múltja alapján; ne bízunk meg benne teljesen, de engedélyezzünk neki egy bizonyos korlátozott hitelt.“

Elsősorban a demarkációs vonal elmosódását várta tőle a közvélemény. Esetleg a tisztára stratégiai vonalra való visszavonását. Továbbá a hadifoglyok ügyének javulását, esetleg nagy részük hazatérését. Mindenki tudta, hogy ezeket az engedményeket meg is kell fizetni: élénkebb harccal a gaullisták ellen, leszámolva az attentizmussal, esetleg az angolszász hatalmakkal való teljes szakítás árán is. Laval ellenségei meg azt várták, hogy ha a várt engedmények nem következnek be, a kollaboracionizmus teljesen megbukik a francia közvéleményben.

Már most, visszatekintve a Laval-kabinett négy hónapjára, azonnal kimondhatjuk, hogy Laval politikája nem aratott ragyogó sikereket, de teljes csődre sem vezetett.

Az első időszakban Lavalék óvatos külpolitikája felvidította az attentisták híveit: „Lássátok, nem is olyan borzasztó“, mondogatták, míg a radikális kollaboracionisták dühöngtek magukban.

Az amerikai kormány nem titkolta, hogy Laval kormányrajutását francia részről barátságatlan aktusnak tekinti, ami a francia-amerikai viszony teljes romlására vezethetne. Leahy tengernagy, a vichyi követ több lépést tett ilyen értelemben Pétainnél. Pétain a közbelépést udvariasan elutasította, mire Laval kinevezésének hírére az amerikai kormány visszahívta követét Vichyből, s csak Tuck ügyvivőt hagyta ott. Az amerikai sajtó különösen tajtékozott s Lávait megvásárolt áruként kezelte, elfeledve az udvariasság szabályait egy oly országgal szemben, mellyel elvégre nincs is hadi állapotban.

Laval ugyanilyen heveséggel válaszolhatott volna ezekre a támadásokra és visszahívhatta volna Haye-t, a washingtoni követet. És mégsem tette meg. Madagaszkár és Diego Suarez elfoglalása sem változtatott a helyzeten. Bár neves szavakban tiltakozott az erőszak ellen, igyekezett a konfliktust lokalizálni és a katonai ellenállás — nem úgy mint Szíriában — nem tartott tovább 48 óránál. Sőt mi több: az északafrikai benzín és élelmiszerszállítások megvonása és az amerikai francia szigetek meg-

¹ Az auvergnei szénárusokat hívják így Párisban.

szállása sem hozott semmi módosulást a két állam viszonyában és nem hozta ki Lávait sodrából. Vájjon talleyrandi gondolatok rejlenek-e a háttérben? Vagy egész egyszerűen óvakodik Laval a francia közvélemény egy részével ujjat húzni, mely nem látná szívesen a radikális módszerek alkalmazását?

Így, az első két hónapban, a lavalizmus nem sokban különbözött Darlan kormányzásától. És sokan dudorászták magukban az Angot asszony leányából ismert kuplét:

C'était pas la peine assurément
De changer de gouvernement...

De június 21-én este, pontosan a nyárfordulón, hirtelen változás állott be, bizonyos, ma még kiderítetlen körülmények hatása alatt.

Laval rádióbeszédet tart s e beszédben, mely a montoire-i és saint-florentin—vergigny-i találkozások vonalában halad, sokkal messzebb ment, mint bármelyik francia államférfi előtte. Mintha az európai rendbe való feltétlen beilleszkedést hirdette volna ki, s a feltétlen csatlakozást a bolsevik-ellenes küzdelemhez s mintha először kívánta volna őszintén a német birodalom győzelmét. Tagadhatatlan, hogy e beszéd bizonyos körökben halk tiltakozási vihart váltott ki és sokan ott akarták hagyni elvállalt állásaikat vagy kilépni a Pétain alakította Légion française des Combattants szövetségéből. A hívek magyarázatából aztán kiderült, hogy Laval beszédje nem akart többet mondani, mint amit egy miniszteri beszéd szokott: programadást, mely a megvalósítástól azért áll messze, mert Franciaország amúgy sem teljes ura elhatározásának és cselekvésének. Az egy igazi cél pedig a hadifoglyok leváltása volt.

Két hónap óta nem beszélnek másról az országban mint erről. Remények és ironikus grimaszok kísérték a terv felvételét.

A helyzet a következő: A francia mezőgazdaságban nagyon hiányzik a férfierő. A városok ellátása siralmas, a szállítások rendtelenebbek mint valaha. A termés közepes, de a mezőn csak asszonyok, öregek és kislányok dolgoznak és aratnak, a téli nélkülözésektől kimerültén. Már pedig a németországi hadifoglyok 75 százaléka jó erőben levő földműves, mert az első háború veteránjait nagyjában hazaengedték (kivéve a hivatásos tiszteket). A fiatal munkások pedig, akik a gyárakban s nem a kaszárnyákban teljesítenek szolgálatot, jórészt kikerülték a hadifogságot. Másrészt a Németbirodalomnak éppen ipari munkásra van szüksége.

A csere gondolata tehát természetesen felmerült s a realista Lavalhoz méltó volt, hogy hamarosan magáévá tette.

A kivitel azonban, úgy látszik, rengeteg sok nehézségbe ütközik és beletartozik a német—francia együttműködés keretébe s annak valami egészen eredeti formája. A modern háború tudvaleg az ipari munka bevetésén alapszik s a francia vereség oka elsősorban a hadsereg technikai elmaradottságában rejlett. Pedig az ország hadiipari potenciálisa nem volt megvetendő.

Már most: a megszállás éppen azokra a területekre esik, ahol a technikai ipar központjai voltak. Fegyver és lőszergyárak, tüzérségi és tankalkatrészek, autók és egyéb szükségletek készültek éppen a Nord és Pas-de-Calais megyékben, Longwyban és Brieyben, a párisi medencében és Le Creusotban.

Az együttműködés megindulásakor a gyárosok megértően állottak az együttműködés szolgálatába s a munkások ellenállását is sikerült nagy részben leszerelni, jobb bérek ígéretével, kantinok felállításával, mely megkíméli a munkás családját a sorban állás kínjaitól, de az állástalanság, az élelmiszerjegy megvonásának réme is megtörte az ellenállók derekat.

Így Páris külvárosaiban Renault, Goodrich, Dunlop, Matford, Thomson Houston, Delage, Kuhlmann és száz meg száz egyéb gyár állott a német haditermelés szolgálatába, minek eredményeképpen bizonyos proszperitás állott elő. A munkás munkahelyén marad, a termék eladásának és elszállításának dolga a gyárosra tartozik: látszólag tehát semmi sem változott a háború előtti viszonyokhoz képest.

Az angol légitámadások megváltoztatták a helyzetet. A Párizs-kömyéki bombázások olyan zavart okoztak a termelésben, hogy a megszálló hatóságok részére kétséssé tette a munka folytatásának értékét még ott is, ahol az emberpusztítás kisebb mértékű volt, mint a Renault-műveknél.

Szükségesnek látszott a német hadiipari munka koncentrációja is, ami már nem igen engedte meg, hogy különféle gyárakban különféle típusok szerint menjen a gyártás. Így a francia ipar lassanként elvesztette fontosságát, de megmaradt a szakmunkás szükségessége.

Ma körülbelül egymillió idegen ipari munkás dolgozik Németországban. Lengyelek, norvégok, belgák, franciák. Francia körülbelül 150.000 van, de ezek egyharmada idegen származású, francia földön megtelepedett munkás. Ezek a nagy háború után, mikor a tartózkodási engedélyeket a nagy belső munkátlanosság miatt erősen megszorították, amúgy is napról-napra várhatták kiutasításukat, ami az 1940 óta még fokozódó munkátlanosság miatt még könnyebben és tömegesebben fordult elő. Ezek az idegen munkások nem olyan otthon ülők és helyhez kötöttek mint a franciák, akik nem igen szeretnek utazni, világlátni. Munkaigazolványuk megvonása pedig az éhhalálnak teheti ki az idegen származásúakat s így tömegesen jelentkeztek a német toborzóirodáknak, munkavállalás céljából. Könnyen elhagyják országot az újabban állampolgárságot nyert olasz és belga származású munkások is. Ezeket meg az állampolgárság revíziója fenyegeti. Vannak köztük, mondják, hajdani vörös spanyolok és antifasiszták is.

Tehát nem éppen a lakosság krémje ül fel a kifelé induló vonatokra. Különösen ragaszkodik otthonához az a munkás, aki a Loucheur-törvény folytán olcsó házhoz vagy házhelyhez jutott. Nehezen határozza el magát az elutazásra, még ha megígérik is, hogy francia munkavezetők alatt marad, egyes esetekben családját is magával viheti és a sűrűbb szabadságolást is kilátásba helyezik számára.

Itt persze figyelembe kell venni az alattomos ellenpropagandát is, amit az ellenséges rádió és a suttogások terjesztenek. S így az eredmény sovány volna, ha nem volna az erkölcsi motívum: a hadifoglyok leváltásának a gondolata.

Mikor július elején anyagihiány miatt Bichelonne, az ipari rend termelés alállamtükára egyetlen rendelettel egyszerre 100 gyárat zárt be, ez a lelkes kollaboracionista nem munka- hanem munkátlanossági alkalmat teremtett. S a munkáját vesztett szakmunkás előtt ott volt még a hadifoglyok leváltásának kecsegtető kilátása. Minden francia munkáscsaládból van egy testvér, fiú, rokon a hadifogságban, s mindenki arra gondolt először, hátiul ezt vagy azt a rokont haza lehet így juttatni. Sajna, ebből a vágyálomból semmi sem valósulhatott meg, egyéni kiszabadításról szó sem lehetett és az egyezmény pontos részleteit ma sem ismeri senki a hivatalos személyeken kívül.

Ma csak annyit tudunk, amit Laval Compiègneben, a hazatérő foglyok és a kiutazó munkások találkozásán mondott, ilyenformán foglalva össze az ügy lényegét: „A németek az orosz csatamezőkre vonulnak, hogy megvédjék az európai civilizációt gigászi harcaikban. Németországnak szüksége van kézimunkásokra, hogy járathassa gépeit. 150.000 embert kér tőlünk. Ezzel szemben kormánya haza enged 50.000 hadifoglyot. Az első vonat érkezése bizonyítja, hogy a francia munkások engedelmeskedtek hívó szavainak.

Biztos vagyok benne, hogy teljes meghallgattatásra is fog találni.“ Persze ilyen arányban lehetetlen még csak el is képzelni, hogy a németországi hadifoglyok mind hazakerülnek, hiszen három millió munkás kellene ahhoz, hogy a milliónyi hadifogoly kiszabaduljon. De akkor meg a francia gyárak teljesen kiürülnének.

A nagy remények tehát nem valósultak meg. De azok, akik hazakerülnek, mindenesetre boldogan ölelik keblükre feleségüket, gyermekeiket...

PARISIENSIS